

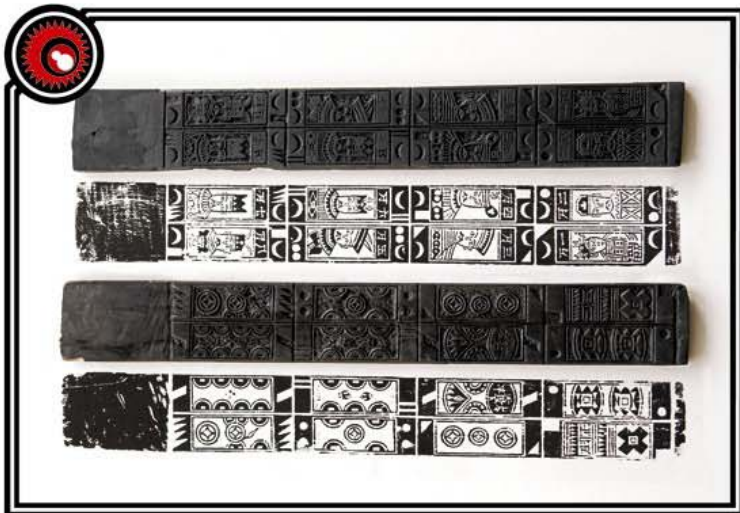
Houten plankjes voor het drukken van speelkaarten Nationaal Museum van de Speelkaart

Momenteel pakt het Nationaal Museum van de Speelkaart (TRAM41) groots uit met een Chinese expositie. Aanleiding zijn de 40ste verjaardag van het museum en Europalia 2009 China. Het museum brengt een ode aan papier, drukkunst en kaartspel, drie Chinese vindingen die de wereld én Turnhout veranderden.

In de houten plankjes, object van deze maand, komen deze uitvindingen samen. Het zijn drukvormen, uitgesneden in hout en bedoeld om speelkaarten te drukken. De houtsneede ontstaat uit voorlopers, zoals zegel- of stempeldruk en wrijfafdruk. In China worden sedert de tweede eeuw belangrijke teksten in een stenen zuil of plaat gegraveerd. Deze stèles worden rechtop gezet, zodat iedereen de teksten kan lezen en afschrijven. Vermoedelijk vanaf de 6de eeuw wordt een methode bedacht om deze zuilen met inkt op papier te kopiëren: de wrijfafdruk. Dit is een onmiddellijke voorloper van de houtsneede of *xylografie*.

De opkomst van de drukkunst tijdens de Tang-dynastie (618-907) is te danken aan boeddhisten die om anderen te bekeren een methode nodig hebben om snel teksten te vermenigvuldigen. Met de houtsneede is meteen ook het principe van de hoogdruk geboren. Bij houtsneden zijn de af te drukken figuren of tekst in hout uitgesneden. Het af te drukken gedeelte steekt als een stempel uit boven het weggesneden deel en krijgt inkt. Vandaar de naam hoogdruk.

In China wordt traditioneel zonder drukpers gewerkt. In plaats van met een pers het papier tegen de blok te drukken, wrijft de drukker met een rijver het papier aan zodat het de inkt opneemt. Op een simpele manier kan een vaardig drukker relatief snel verschillende afdrukken maken, zelfs 2 tot 3000 vellen per dag! Niet tevreden met werk in zwart-wit ontwikkelden de Chinezen omstreeks de 12de eeuw de kleurendruk met houten drukvormen. Ook hier loopt China ver vooruit op het Westen: de introductie van papier en houtsneden zal er nog enkele eeuwen op zich laten wachten en pas in de 19de eeuw gaat Europa kleuren drukken.

Het kaartspel

Net zoals het papier en de druktechniek komt ook het kaartspel uit China. De oudste vermeldingen uit de Tang-dynastie blijven onzeker. De eerste onbetwiste datum vormt een gerechtsszaak uit 1294 wanneer keizer Kublai Khan 忽必烈 (Yuan-dynastie) de gokkende bende van Zheng Zhugou 郑猪狗 ("de varkenshond") moet beoordelen. De gokkers hadden zelfs houten drukblokken voor het maken van kaarten in hun bezit! De oudste gedetailleerde beschrijving van een kaartspel is van de geleerde Lu Rong 陆容 (1436-1494). Hij heeft het over een kaartspel met 38 kaarten verdeeld in vier reeksen of "kleuren".

De oerversie van het spel bestaat inderdaad uit 4 reeksen kaarten, met punten- en figuurkaarten, net zoals nog steeds bij ons. Om de reeksen kaarten te onderscheiden, inspireerden de Chinezen zich op hun geldsysteem. Het is niet voor niets een goklustig volk! Elke reeks of "kleur" toont een stap in de opbouw van het systeem, beginnend bij de koperen munt voor dagelijks gebruik. Nadien volgen de snoeren van muntjes en veelvoud van deze snoeren.

Vaak komen op deze zogenaamde *geldspeelkaarten* figuren voor op enkele kaarten. Deze personages hebben niets met het geld of het kaartspel te maken maar zijn enkel decoratief bedoeld. Ze stellen bijna altijd populaire figuren uit de volksliteratuur voor, zoals uit de legende van de Witte Slang 白蛇传 en vooral uit de roman *Shuihu zhuan* 水浒传 (De Waterkant).

Naast geldspeelkaarten ontwikkelt China verschillende andere soorten kaarten, gebaseerd op het domino- en schaakspel, getal- of karakterkaarten, literaire, poëtische en educatieve spellen, kaarten voor drankspelletjes en zelfs erotische kaarten. Chinezen spelen nog steeds heel graag kaart, liefst voor een inzet. En of de kaarten gedrukt of handgemaakt zijn, maakt de Chinese kaartspeler eigenlijk niet zoveel uit. Kaarten bestaan uit papier, been, ivoor of zelfs kunststof. Zoals wij met dominostenen spelen, zo kaart men in China met karton of steentjes. Het bekende mahjong wordt zelfs nog nauwelijks met gedrukte kaarten gespeeld.

Tekst: Filip Cremers

Foto: Bram Luyts

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

Gegevens:

Vier plankjes, houtsneden, Noord-China (Beijing?), late Qing-dynastie (1644-1911)
Goed voor 6 of 8 kaartjes, relatief klein, gestileerd, maar expressief en charmant
Ca. 6 x 45 cm, 1 cm dik

Inventaris:

Nationaal Museum van de Speelkaart / TRAM41, MW 301-304
Druivenstraat 18, B-2300 Turnhout

Bibliografie:

- Joseph Needham, *Science and Civilisation in China, Vol. 5, Part 1, Paper and Printing*, Cambridge 1985
- J.-M. Simonet, J. Gotlin, J.-L. Balle, Ph. Ruelle, *In China, lang vóór Gutenberg*, Albertina, Brussel 1995
- Andrew Lo, *The game of leaves: an inquiry into the origin of Chinese playing cards*, in: *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* Vol. 63, N° 3 (2000), p. 389-406
- Andrew Lo, *China's Passion for Pai: Playing Cards, Dominoes, and Mahjong*, in: Colin Mackenzie & Irving Finkel (ed.), *Asian Games: The Art of Contest*, Asia Society, New York 2004
- www.pagat.com

Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be, doorklikken naar Object van de Maand) Op deze website vindt u ook meer informatie over TRAM 41 en zijn verschillende componenten.

Contact: TRAM 41, Stadhuis - Erfgoedhuis, Grote Markt 1, 2300 Turnhout

Tel: + 32 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

v.u.: Francis Stijnen, Tielendijk 53, 2300 Turnhout, 014 44 33 11

Turnhoutse Route Archief & Musea

Met steun van de Vlaamse overheid

